

ANTAKYA'DA BİR ALAN ARAŞTIRMASINA DAYALI GÖZLEMLER:

SURİYELİ SİĞINMACI ÇOCUK İŞÇİLER

Nihat KİREÇDAĞ

Kocaeli Üniversitesi Çalışma Ekonomisi AD. Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

Özet

Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle Türkiye'ye 3 milyona yakın Suriyeli sığınmıştır. Diğer göçmen gruplarında olduğu gibi bu grubun büyük çoğunluğunu çocuklar oluşturmaktadır. Yaşam haklarını tehlikeye atan savaş ve yoksulluk ortamlarından kurtulmak için yaşadığı topraklardan göç etmek zorunda kalan bu çocuklar, en fazla istismar ve sömürü ile karşılaşan grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriyeli sığınmacı çocukların, neredeyse her iş alanında ucuz ve daha itaatkâr emekçiler olma gerçekliği hem medyaya yansıyan çeşitli haberlerde hem de bu konu ile ilgili bilimsel araştırmalarda ortaya konmuştur.

Türkiye'nin göç tarihinde önemli bir yer işgal edecek ve önemli bir sorun alanı olan Suriyeli sığınmacı çocukların emek piyasasındaki konumlarının ortaya konması adına rastlantısal örneklem yöntemi çerçevesinde, yarı yapılandırılmış soru formu kullanılarak Antakya'da bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma çerçevesinde, göçmen çocukların çalışmaları nedeniyle karşı karşıya kaldıkları risk ve sorunlar bu yöntemler bağlamında irdelenecektir.

Anahtar sözcükler: Suriyeli sığınmacı çocuklar, çocuk işçilik, göçmen, emek piyasası.

The Observations Based on a Field Survey in Antioch: The Syrian Refugee Children in Employment

Abstract

Because of the civil war taking place in Syria, nearly 3 million of Syrians have taken refuge in Turkey. As is the case for other refugee groups, the great majority of this group is composed of children. These children, who had to flee their countries in order to get themselves out of the war and

poverty, which put their lives at risk, constitute the group facing abuse and exploitation most. The fact that Syrian children refugees are considered as cheap and obedient workers almost in all sectors has been revealed by both the media coverage and the scientific researches.

Syrian refugee children will have an important place in the migration history of Turkey and it has already become a controversial issue. In that regard, a field research has been conducted in Antioch to identify the position of Syrian refugee children in the labour market. Random sampling and a semi-structured questionnaire have been used in the research. In the light of the findings of this research, the risks and problems faced by the refugee children that derive from employment are analyzed in this paper.

Key words: Syrian refugee children, child labour, Immigrant, labour market.

Suriyeli Sığınmacı Çocuklar

Suriye'de 15 Mart 2011'de başlayan iç savaş 6. yılına giriyor. Bu süre zarfında Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği verilerine göre 5 milyona yakın Suriyeli sığınmacı ülkelerini terk edip, komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır (1). Bu kitle, başta Türkiye olmak üzere Lübnan, Mısır, Irak ve Ürdün'e sığınmışlardır. Bu süre zarfında Türkiye açık kapı politikası uygulayarak Suriyelilerin sınırdan geçişine izin vermiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Madde 91 uyarınca 22 Ekim 2014'te geçici korumaya ilişkin bir yönetmelik yayımlamıştır (2). Geçici Koruma Yönetmeliği, Suriyeliler için özel bir düzenleme getirmiş olup Suriyeli sığınmacılar, kendilerine tanınan bu yönetmelik kapsamında Suriyelileri, misafir olarak tanımıştır.

Sayıları 5 milyona yakın olan Suriyeli sığınmacıların yarısından fazlası Türkiye’de yer almaktadır. Sınırı geçip Türkiye’ye gelenlerin bir kısmı oluşturulan kamplara yerleştirilmiştir. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’nın 4 Şubat 2017 tarihli verilerine göre 260.092 Suriyeli 10 ilde kurulan 25 geçici barınma merkezine yerleştirilmiştir (3). Türkiye’de barınma merkezleri dışında yaşayan kaç Suriyeli mülteci bulunduğu kesin olarak bilinmemektedir. Suriyelilere ilişkin, net bilgi ve verinin olmamasının temel sebebi tamamının biometrik kayıtlarının yapılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 2 Şubat 2017 tarihli verilerine göre, Türkiye’de toplam 2.880.325 Suriyeli sığınmacı tespit edilmiştir (4). Bu verilerden barınma merkezlerindeki Suriyeli sayısını çıkartıp oransal olarak hesapladığımızda Suriyeli sığınmacıların %91’lik kısmının barınma merkezleri dışında kendi mücadeleleriyle hayatlarını devam ettirmeye çalıştığını söyleyebiliriz. Türkiye’ye gelen Suriyeli sığınmacıların büyük çoğunluğu çocuklardan oluşmaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verileri esas alındığında, Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların 1.311.495’i (%46) 18 yaş altı genç ve çocuklardan oluşmaktadır. Bu yaş aralığındaki grubun, 335.504’ü (%12) 0-4 yaş aralığı, 416.600’ü (%14) 5-9 yaş aralığı, 313.109’u (%11) 10-14 yaş aralığı, 246.282’si (%9) 15-18 yaş aralığından oluşmaktadır (4).

Suriyeli sığınmacı çocukların Türkiye’ye göç etme nedenleri

Suriyeli Sığınmacı çocukların büyük çoğunluğu savaş, ekonomik, etnik ya da dini çatışma ortamı gibi nedenlerle ülkesini terk etmek zorunda kalan aileleri veya yakınlarının refakatiyle Türkiye’ye göç etmiştir. Nitekim ne kadar azınlığı oluştursalar da, Suriyeli sığınmacı çocukların bir kısmı ebeveynleri veya birlikte yaşadığı yakınlarını kaybetmesinden dolayı refakatsiz bir şekilde ve kendi çabalarıyla göç eden kabilelere katılıp Türkiye’ye gelmiştir. Bunun yanı sıra, yine bu grupta değerlendirebileceğimiz bazı çocuklar daha iyi bir yaşam koşullarına ulaşmak, Türkiye’de çalışıp Suriye’de yaşamaya devam eden ailesini finanse etmek, Suriye’de zorla askere alınmamak veya Esad rejim güçlerine karşı savaşan herhangi bir gruba katılmalarının önüne geçmek gibi nedenlerle aileleri tarafından Türkiye’ye gönderilmektedir.

Refakatsiz olan bu çocuklar, istismara uğramaya en açık veya en fazla uğrayan ayrıca karşılaştıkları sorunlara karşı çözüm geliştirmede iyi olmadıklarından en savunmasız grubu oluşturmaktadır.

Suriyeli sığınmacı çocukların göç sürecinde karşılaştıkları sorunlar

Sığınmacı çocukların tamamına yakınının, göç sürecinin her aşamasında sahip oldukları temel haklar ihlal edilebilmektedir.

Atasü Topçuoğlu’na göre göç eden çocuklar, “Göç öncesi süreçte; şiddet, silahlı çatışma, yoğun toplumsal baskı yaşamakta, yoğun ekonomik sıkıntılar yaşamakta, yaşam hakları tehlikeye girmekte, kötü beslenmekte ve temel ihtiyaçlara erişimde zorluklar yaşamaktadır. Yolculuk sürecinde ise; insan ticaretine maruz kalma, çocuk işçiliği ve en kötü koşullarda çocuk işçiliğine maruz kalma, sağlıklı olmayan koşullarda barınma, eğitimin sekteye uğraması, ihtiyaç anında tıbbi yardım alamama, ebeveyn kaybı, yalnız kalma, cinsel taciz, istismar ve şiddet gibi risklerle karşılaşmaktadır. Göçün son aşaması yani geçiş bölgelerinde ve varılan ülkelerde, çocuklar 1. ve 2. süreçteki bütün risklerle karşı karşıya kalmakta bu risklere ek olarak ise sosyal ve kültürel uyumsuzluk, dil bilmeme, sosyal yardımlardan faydalanamama, yoksulluk, psikolojik sorunlar gibi” risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar (5). Suriyeli çocuklar da, hayatlarını olumsuz bir şekilde ve yüksek derecede etkileyen bu risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Türkiye’de çocuk işçiliği ve Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), çocuk işçiliğini çoğu kez çocukları çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, potansiyellerini ve saygınlıklarını eksiltten, fiziksel ve zihinsel gelişimleri açısından zararlı işler olarak tanımlamaktadır (6).

Türkiye Cumhuriyeti 4857 Sayılı İş Kanunu’nun 71. maddesi, 18 yaşından küçükleri “çocuk” ve “genç işçiler” olarak iki gruba ayırmaktadır. Çocuk ifadesi, 15 yaşından küçükler için kullanılmakta olup, 15 yaşını tamamlamamış -14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişiler hariç- çocukların çalıştırılmamasını yasaklamıştır. Genç işçi ifadesi ise, 15 yaşını tamamlamış olup 18 yaşını bitirmemiş kişiler için kullanılmaktadır. Çocuğun ve genç işçinin işe yerleştirilmesinde ve çalışması süresince güvenliği,

sağlığı, bedensel, zihinsel, ahlaki ve psikososyal gelişimi, kişisel yatkinlık ve yetenekleri dikkate alınmaktadır. Bir başka ifadeyle, 14 yaşını bitirmiş ve ilköğretimini tamamlamış çocuklar ile genç işçilerin güvenliklerini tehlikeye atacak, onların psikososyal gelişimleri ile bedensel gelişimlerine zarar verecek ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaları kesinlikle yasaktır (7). Söz konusu yasaklara rağmen Türkiye’de yaşayan yüzbinlerce çocuk ve genç işçilerin büyük çoğunluğu ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırıldıkları hazırlanan bazı raporlarla ortaya konulmuştur.

Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Enstitüsü’nün (DİSK-AR) 2015 yılında yayınladığı raporun verilerine göre, 2006 yılında 830 bin olan çocuk işçi sayısı, 2012 yılında çocuk işçi sayısı 893 bine ulaşmıştır (8). Rakamlardan da anlaşıldığı gibi, Türkiye’de çocuk işçilerin sayısında son yıllarda yeniden bir artış söz konusu olmuştur.

Bir başka önemli rapor, çocuk işçilere yönelik farkındalık yaratmak isteyen Hayata Destek İnsani Yardım Derneği tarafından hazırlanan “Bu İş Çocuk Oyuncağı Değil” başlıklı rapordur. Rapor, Türkiye’de yaklaşık 1 milyon Türkiyeli çocuğun ağır koşullar altında çeşitli sektörlerde çalıştığını göstermektedir. Ayrıca raporda altı çizilen bir başka önemli nokta, Suriye’de yaşanan savaşla birlikte milyonlarca çocuğun Türkiye kentlerine sığınmasıyla çocuk işçiliği sayısının giderek arttığıdır (9).

Türkiye’de geçici koruma altında bulunan ve ekonomik faaliyetlerde yer alan Suriyeli Sığınmacı çocuklara yönelik herhangi bir resmi veri olmasa da alanda yapılan gözlemler ve araştırmalar bu çocukların çocuk işçiliğinin en kötü türü olarak tabir edilebilecek koşullarda çalıştıklarını ve çocukları çalıştırmanın Türkiye’de yaşayan Suriyeli aileler için ekonomik zorluklarla mücadele edebilmenin en yaygın yolu haline geldiğini göstermektedir. Çalışan Suriyeli çocuk sayısı net olarak bilinmemektedir fakat iş alanları ve koşulları Türkiye’deki çalışan çocukların durumuyla benzerlikler göstermektedir (10).

Suriyeli sığınmacı çocukların emeği birçok sektörde istismar edildiği gibi ucuz ve daha itaatkâr olmasından dolayı işverenler tarafından fazlasıyla tercih edilmektedir. Türkiye’de Suriyeli Sığınmacı

çocukların aldıkları ücret yetişkin Suriyeli sığınmacı işçilerin aldıkları ücretin çok altında olmasından dolayı istihdam edilme şanslarının Suriyeli yetişkinlere göre daha yüksektir. Dolayısıyla birçok sektörde kaçak bir şekilde ve karın tokluğuna çalıştırılan Suriyeli çocuk işçiler, yoğun olarak tekstil sektörü olmak üzere hizmet, sanayi, tarım, mevsimlik tarım işçiliği, inşaat işçiliği, çobanlık, garsonluk, tezgâhtarlık gibi alanlarda yoğun bir şekilde tercih edilmektedir.

Türkiye için büyük önem teşkil eden Suriyeli çocuk işçiliği sorunu, ILO’nun çocuk işçiliği tanımında yer aldığı gibi çoğu kez bu çocukları çocukluklarını yaşamaktan alıkoymakta, onların potansiyellerini ve saygınlıklarını eksiltmektedir. Yaptıkları iş nedeniyle Suriyeli sığınmacı çocuklar, okula düzenli devam edememekte ya da eğitimlerinin okullarıyla aşırı uzun süren ve ağır işleri beraber yürütmek zorunda bırakılmaktadır. En aşırı biçimleri düşünüldüğünde, çocuk işçiliği olgusu çalışan Suriyeli çocukları ailelerinden ayırmakta, onları ciddi tehlikeler ve hastalıklarla karşı karşıya bırakmaktadır ve en önemlisi Suriye’li çocukların, çalışmalarından dolayı zihinsel ve fiziksel gelişimleri sekteye uğratmaktadır.

Suriyeli Çocuk İşçiler: Antakya’da Bir Alan Araştırması

Alan araştırmasının amacı yöntemi evreni ve örneklem seçimi

Bu çalışmanın hareket noktası, çocuk istihdamının çocuklara bedensel, ruhsal ve zihinsel kapasitelerinin üzerinde sorumluluklar yükleyen ve istismarına yol açan bir mekanizma olduğudur. Suriyeli sığınmacı çocuklar neredeyse her iş alanında ucuz ve uysal emek olmaları nedeniyle istihdam edildiği hem medyaya yansıyan çeşitli haberlerde hem de bu konu ile ilgili bilimsel araştırmalarda ortaklaştığı görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye’nin göç tarihinde önemli bir yer işgal edecek ve önemli bir sorun alanı olan Suriyeli sığınmacı çocukların emek piyasasındaki konumlarının somut olarak ortaya konması amacıyla alan araştırması gerçekleştirilmiştir.

Alan araştırmasının ana evreni Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yerleştiği Hatay ilinin Antakya ilçesidir. Bu bölgeye yapılan ziyaretlerde Suriyeli çocuk işçilerin yoğun olarak; tekstil, hiz-

met, sanayi, mevsimlik tarım işçiliği, inşaat işçiliği, garsonluk, tezgâhtarlık gibi alanlarda kaçak bir şekilde ve düşük ücretlerde çalıştırıldıkları gözlemlenmiştir. Bu gözlemler sonucunda, 07-27 Ağustos 2016 tarihlerinde yarı yapılandırılmış soru formu çerçevesinde 50 Suriyeli çocuk işçi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler çalışmamızın birinci nicel verilerini kapsamaktadır. Bu görüşmeler çerçevesinde; çocukların çalışma koşulları, aldıkları ücret, karşı karşıya kaldıkları istismar biçimleri, eğitim hakkından yararlanma düzeyleri ve gelecek hakkında düşünceleri açıklanmaya çalışılacaktır. Araştırmamızda kullanılan nicel verilerin ikincisi ise ulusal ve uluslararası resmi kuruluşlara ait istatistikî verilerdir. Ayrıca bu çalışmada nitel yöntemler de kullanılmıştır. Araştırma da kullanılan nitel veriler ise gerçekleştirdiğimiz derinlemesine görüşmeler ve gözlemler neticesinde elde edilmiştir. Konu hakkında derinlemesine bilgiler almak için 1 işveren ve 3 okul müdürüyle görüşmeler yapılmıştır. Gerçekleştirmiş olduğumuz bu alan araştırmasında örneklem seçiminde “rastlantısal örneklem yöntemi” kullanılmıştır.

Suriyeli Sığınmacı Çocukların Demografik Özellikleri

Yaş ve cinsiyet durumları

Suriyeli çocuk işçilerle yapılan görüşmelerin %76'sı erkek çocuklarıyla, geri kalan %24'ü kız çocuklarıyla yapılmıştır. Görüşme yaptığımız çocukların yaş dağılımına baktığımızda en küçüğünün 9 yaşında olduğu tespit edilmiştir. Çalışan çocukların çoğunluğunu %58'lik oranla 13-15 yaş aralığında oluşturmaktadır. İş Kanunu'na göre genç işçi diye adlandırdığımız 15-17 yaş aralığında ki çocukların daha çok sanayi ve dikim atölyelerinde çalıştırıldıkları gözlemlenmiştir.

Suriyeli çocukların Türkiye'ye geliş tarihleri, geldikleri iller ve aile büyüklükleri

Yaptığımız araştırmada, Antakya'da 3 yıldan uzun (%6) süredir bulunan ailelerin, 2-3 yıl arasında (%56) bir süredir burada bulunan ailelerin, 1-2 yıl (%14) arasında bir süredir bulunan ailelerin ve 1 yıldan az (%24) süredir burada bulunan ailelerin olduğu tespit edilmiştir. Gelen ailelerin %70'i Halep'ten gelmiştir. Halep'i sırasıyla İdlip (%20) ve Lazkiye (%10) takip etmektedir.

Aynı araştırma kapsamında, çocukların çekirdek aile büyüklükleri ile bu ailelerde çalışan birey sayısını tespit etmek istedik. Suriyeli ailelerin %76'sının 7 ve üstü kişiden oluştuğunu tespit ettik. Ailede çalışan kişi sayısına baktığımızda ise ailelerin %64'ünde en az bir kişinin, %34'ünde ise en az 4 kişinin çalıştığını söyleyebiliriz. Ayrıca Suriyeli ailelerin %32'sinin 2 ve daha fazla aileyle aynı evde konakladığı tespit edilen bir başka önemli başlıklardandır.

Eğitim durumları

Önceki başlıklarda değindiğimiz gibi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre, Türkiye'de 0-18 yaş aralığında 1 milyon 311 binden fazla Suriyeli çocuk bulunmaktadır (4). Bu rakamlar Türkiye'deki Suriyelilerin %46'sına tekabül etmektedir. UNICEF'e göre bu oran çok daha fazladır. UNICEF, Suriye'den gelen mültecilerin %58'inin çocuklardan oluştuğunu belirtmekte olup aynı zamanda Suriyeli nüfusun ciddi bir bölümünün kaydının olmamasından dolayı bu rakamların sadece kayıt altındaki Suriyelilere ait olduğunu vurgulamaktadır. UNICEF, Türkiye'de temel eğitim çağında olup okula gidemeyenlerin oranının %62 oranında olduğunu tespit etmiş durumdadır (11). Bu veriler sonrasında, bizim de yaptığımız saha çalışmasında Suriyeli çocukların Suriye'de ve Türkiye'deki okula devam durumlarını tespit etmek açısından konuya ilişkin sorular sorduk. Görüşmeci, çocuklardan sadece 1 kişi okul yaşına uygun olmadığı gerekçesiyle gitmediğini geri kalan 49'u gittiğini söyledi. Bu veriden hareketle Türkiye'de olup hiç okula gidemeyen çocuklar olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye'de okula gidişlerine baktığımızda ise görüşmecilerin %80'i gitmediğini geri kalan %20'si ise öğlene kadar okula gittiğini öğleden sonra ise çalıştığını dile getirmiştir. Antakya'nın Narlıca mahallesinde Suriyelilere yönelik eğitim veren bir okulun koordinatörünün söyledikleri bu durumu daha da netleştirmektedir. Koordinatör:

“Okulumuz 500 öğrenciye ders verecek bir kapasiteye sahiptir. Birinci, ikinci ve üçüncü sınıfların şubelerine baktığımızda doluluk oranı çok fazladır. Ancak dördüncü sınıftan sonra şubelerin doluluk oranının düştüğünü ve sonraki sınıflardan sonra pek öğrenci olmadığını dile getirmiştir. Bunun en temel sebebi o yaştaki çocukların çalışmaya başlamasından kaynak-

lanmaktadır.” Şeklinde açıklamalar yapmıştır. Bir başka okulun müdürü ise okulun kapasite yetersizliğinden dolayı üçüncü sınıftan sonra öğrenci kaydedemediğini dile getirmiştir. Bundan dolayıdır ki, geçici eğitim merkezlerinin arzına yönelik yatırımların yapılması gerekmektedir.

Araştırdığımız bir başka konu ise Suriyeli çocukların hâlihazırda var olan Türk okullarına neden kaydedilmediği. Bu soruya cevap bulmak açısından, aynı mahallede eğitim veren bir Türk okulunun müdürüne “Suriyelileri çocukların okul kayıtlarını alıyor musunuz? Almıyorsanız bunun önünde herhangi bir yasal engel var mıdır?” diye sorular yönelttik. Okul müdürünün vermiş olduğu cevap şu şekildedir:

“MEB bize göndermiş olduğu bir bildiri Suriyeli öğrencileri okula kaydedebileceğimizi söyledi dolayısıyla herhangi bir yasal engel yoktur. Ancak bu bildiri zorunluluk söz konusu değildir, tamamen müdürlerin iradesine bırakılmıştır. Önceki yıllarda Suriyeli öğrencileri kabul ettik ancak Suriyeli öğrencilere eğitim verecek Araçça bilen hocalarımız çok azdı bunun yanı sıra okulun kapasite yetersizliği vardır. İkili eğitime gitmek

istedik bu sefer velilerin baskısıyla karşı karşıya kaldık. Velilerin birçoğu, Suriyeli öğrenciler okulun sosyal dokusunu bozuyor gerekçesi ile onların kendi çocuklarıyla aynı okulda okumasını istemiyor. Bütün bu sorunlardan sonra öğrenci kabul etmemeye başladık.” şeklinde açıklamalar yapmıştır.

Bütün bu açıklamalardan sonra görülüyor ki, Suriyeli çocukların sahip olduğu -herkes için geçerli olan- eğitim hakkına erişimleri dolayı bazen de doğrudan gerekçelerle engellenmektedir. Bunu ortadan kaldırmak tamamen devletin yükümlülüğü altındadır. Buna yönelik adımların ivedi bir şekilde atılması gerekmektedir.

Suriyeli Çocuk İşçiler ve Emek Piyasası

Ücret hiyerarşisinin en alt tabakasında yer alan ve emek sömürsünü en ağır şartlarda yaşayan Suriyeli çocuklar bazen kendi çabalarıyla bazen de bir başkasının yardımıyla iş bulmaktadır. Suriyeli çocuk işçilerin iş bulmada kullandıkları kanallara baktığımızda %62’sinin işlerini kendi çabasıyla, geri kalan %38’nin başkasından yardım alarak bulunduğu gözlemlenmiştir. Çalışan çocukların %78’i daha önce başka bir işte çalıştığını dile getirmiştir. Çalıştıkları işyerinde 0-12 ay aralığında çalışıyorum diye cevap verenlerin oranı %98’dir. Bu verilerden hareketle, işyerlerinde çok fazla işçi giriş-çıkışlarının olduğunu söyleyebiliriz. Suriyeli çocuklar, karşılımları ücretlerin daha iyi olduğu bir iş fırsatı çıkınca ayırım yapmadan çalışmayı kabul ettiklerine dair yorum getirebiliriz.

Yaptıkları işler ve aldıkları ücret

Suriyeli sığınmacı çocukların, ucuz ve uysal emek olmalarından kaynaklı neredeyse her iş alanında istihdam edildiğini önceki başlıklar altında vurgulamıştık. Yaptığımız araştırma da, görüşmecilerimizin yoğun olarak; hazır giyim ve ayakkabı satış mağazaları, tekstil üretim atölyeleri, çay ocakları, telefon tamircisi, berber ve çalışma koşullarının en ağır ve tehlikeli olduğu sanayi ve tarım sektöründe çalıştıklarını söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra, bazı çocukların karton toplayarak, sokaklarda mendil satarak bazılarının ise pazar yerlerinde pazarcıların tezgâhlarının kurulması ve toplanmasına yardım ederek kendi işlerini yaptıklarını da ekleyebiliriz.

Fotoğraf erişim adresi: <http://bianet.org/bianet/emek/156836-cocuk-isci-sayisi-karmasasi>

Suriyeli çocuk işçilerin aldıkları ücreti incelediğimizde; görüşmecilerin %50'si 50 TL'nin altında haftalık ücret almaktadır. Alınan en düşük ücret 20 TL, en yüksek ücret ise 120 TL olarak tespit edilmiştir. Görüşmecilerin ortalama aldıkları haftalık ücret 60,5 TL'dir. Belirtmek gerekir ki, 50 TL'nin altında ücret alan %50'lik dilimin ortalama haftalık ücreti 33 TL'ye tekabül etmektedir. Yine aynı dilimin ortalama günlük ücreti ise 5,5 TL'ye denk gelmektedir. Genel anlamda hesapladığımızda ise bu oran günlük 10,8 TL'yi bulmaktadır. Çalışan bu çocukların tamamı yetişkinlerin yapacağı işi yapmaktadır. Çocukların istihdamının tercih edilmesininde tercih edilmelerinin en temel sebeplerinden biri budur.

Tekstil atölyesi işleten bir işverenin bize söyledikleri bilinen bu gerçeği gözler önüne sermektedir. İşverenin "Bunca Hukuki yasaklara rağmen neden çocuk işçi çalıştırıyorsunuz?" sorumuza vermiş olduğu cevap şu şekildedir: "Daha önceleri Türk işçilerden overlokçuya 200 TL haftalık, makinacıya 250 TL haftalık veriyordum. Atölyemde, 3 overlokçu ve 4 makinacı çalışmaktadır. Aylık olarak hepsinin maliyetini hesapladığımızda 6,400 TL yapmaktadır. Şimdi ise bu işi 14-15 yaşındakiler de yapabiliyor, işi onlara öğretmek sadece bir ayımı aldı ve şu anda çok iyiler. Ve overlokçuya verdiğim ücret 50 TL, makinacıya verdiğim ücret ise 70 TL'dir. Bunu hesapladığımızda ise 1720 TL yapıyor. Bu hesaplamalara göre aylık 4500 TL'den fazla masraftan kurtulmuş oluyorum. Sadece ben çalıştırmıyorum herkes çalıştırıyor. Devlet ceza yazacaksa hepimize yazmalı. Buda imkânsız. Biz de zamanında çalıştık ve kendi kazancımızı düşünmek zorundayız..."

Verilen bu cevaptan hareketle, işverenin önceden de aylık maksimum 1000 TL'ye asgari ücretin altında ve kayıt dışı bir şekilde işçi çalıştırdığı görülmektedir. Dolayısıyla kârını maksimize etmeye çalışan işverenlerin çocuk işçi çalıştırmamasını beklemek yerinde olmayacaktır. Bu nedenle ilgili devlet kurumlarının var olan mevzuatları kullanarak çok yoğun bir denetim yapması, ihlâl edenleri ise sert yaptırımlarla cezalandırması gerekmektedir.

Çalışan çocukların %80'i günde 12 saat çalışmaktadır, geri kalan %20'si ise okula gidiyor olmalarından dolayı işe öğleden sonra gelmekte olup okula giden bu çocuklar hafta içi günde 7 saat,

cumartesi günleri ise 12 saat çalışmaktadır. Çalışan çocukların %88'i işe yürüyerek gidip gelmektedir. Ayrıca çalışanların %58'i yemek ihtiyaçlarını kendileri karşılamaktadır. Bir başka ifadeyle, görüşmecilerin %58'i kendi yemeğini kendi evinden getirmektedir. Çalışan çocukların tamamı ailesi istiyor diye çalışmaktadır. Aynı araştırma kapsamında çalışan çocuklara "Yaptığınız işi nasıl tanımlarsınız?" şeklinde sorular sorduk. Bu soruya, çocukların %96'sı yaptığı işi "pis, yorucu, zor" şeklinde cevaplamış geri kalan %4'ü ise Türkçeyi öğrettiği gerekçesiyle "Öğretici" olarak cevaplamıştır. Bu soruların yanı sıra, işverenlerin çalışan çocuklara yönelik davranışlarını öğrenmek açısından "Patronunuz size nasıl davranıyor?" şeklinde bir soru sorduk. Çocukların %52'si "Patron bizi azarlıyor, kızıyor, dövüyor ve çok sert" şeklinde cevaplar aldık geri kalan %48'i ise, "Patron çok sevecen, bizimle şakalaşiyor, yardımcı oluyor" şeklinde cevaplamışlardır.

İş dışındaki faaliyetleri

Çalışan çocukların iş saatleri dışında kendi gelişimleri açısından herhangi bir faaliyette bulunup bulunmadıklarını tespit etmek açısından "Sinemaya gidiyor musun? Kitap okuyor musun? Spor yapıyor musun? Televizyon izliyor musun? Arkadaşlarıyla oyun oynuyor musun?" şeklinde sorular sorduk. Görüşmecilerin %50'si işten sonra çok yorgun oluyorum gerekçesiyle hayır hiçbirini yapamıyorum diye cevaplamıştır. %26'sı arkadaşlarıyla oynuyorum, %18'i ise televizyon izliyorum ve son olarak sadece %6'sı kitap okuyorum şeklinde cevaplar vermiştir. Ayrıca çocuklara "Ev işlerinde annenize yardım ediyor musunuz?" şeklinde sorular sorduk, görüşmecilerin %40'ı -kız çocukları yoğunlukta olmak üzere- bu soruyu evet, geri kalan %60'ı hayır olarak cevaplamıştır.

Alan araştırması bulgularında çalışan Suriyeli çocukların geleceğe yönelik beklentilerini öğrenmek ve en çok neyi istediğini öğrenmek açısından "Şu an ne isterdin, nerede olmayı ve ne yapmayı hayal ederdin" sorusu sorulmuştur. Görüşmecilerin çoğu işe gidiş ve dönüşlerde çok yoruluyor olmasından dolayı "bisikletim olsun isterdim" cevabını vermiş, tamamı ise Suriye'de olmak istediğini, büyük çoğunluğu ise okulunu ve arkadaşlarını çok özlediğini dile getirmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Suriyeli sığınmacı çocuklar, emek piyasasında daha kötü koşullarda ve düşük ücretlerle çalışmakta olup ayrımcılığa uğramaktadırlar. Özellikle küçük ve orta kademeli işverenler, ucuza ve uzun sürelerle çalışabilecek ve ücret pazarlığına girmeyecek, temel işçi haklarını aramayacak, her türlü çalışma koşulunu kabul edecek bu kitleleri çalıştırmayı tercih etmektedir.

Suriyeli çocukların tamamına yakını kazandıkları para ile ev ekonomisine katkıda bulunmak nedeniyle çalışmak zorunda kalmaktadır. Bir başka ifadeyle, göçle birlikte ortaya çıkan yoksullukları onları emek piyasasına iten en önemli faktördür. Dolayısıyla Suriyeli çocukların ev ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla kazandıkları gelirin yerini ikame edecek başka bir gelir sağlanmadığı sürece onları emek piyasasından koparmak pek mümkün görülmemektedir. Bu nedenle, yoksulluk zemininde yükselen çocuk işçiliğiyle olan mücadelede yoksulluğu ortadan kaldıracak sosyal politikaların geliştirilmelidir.

Suriyeli sığınmacı çocukların, arkadaşlarından ve yakınlarından ayrılmak zorunda kalması, eğitimlerinin sekteye uğraması, bilmedikleri bir ülkenin anlamadıkları dilleriyle yaşamak zorunda kalması ve en önemlisi çocukların, sağlıklı olmayan ortamlarda uzun sürelerle çalışması veya ağır iş koşullarında çalışmaya zorlanması çocukların ruhsal ve bedensel sağlığını tehdit oluşturacak sorunları beraberinde getirmektedir.

Çocuklar arasında en dezavantajlı grubu oluşturan Suriyeli sığınmacı çocuklar, kanuni yasaklara rağmen en acımasız şekilde çalıştırılmaktadır. Türkiye’de çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik uluslararası sözleşmelerin kabul edilmesi ve ulusal mevzuatta çocuk işçiliğini yasaklayıcı hükümler konmasına rağmen yeterli bir sonuç alınamamaktadır. Başka bir ifadeyle, ilgili mevzuatlar yeterliliğini korusa da devletin çocuk işçiliğine ilişkin denetiminin yetersiz kaldığı görülmektedir. Dolayısıyla devletin denetim mekanizmasını güçlendirmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

1. UNHCR. Registered Syrian Refugees, United Nations High Commissioner for Refugees, 2017. Erişim: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> (07/02/2017).
2. UNHCR. Syrian Refugees in Turkey Frequently Asked Questions, United Nations High Commissioner for Refugees, 2015. http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/frequently_asked_questions.pdf (08/02/2017).
3. AFAD. Barınma Merkezlerinde Son Durum, T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2017. <https://www.afad.gov.tr/tr/2374/Barinma-Merkezlerinde-Son-Durum>. (08/02/2017).
4. GOC. Geçici Koruma, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017. http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713. (08/02/2017).
5. Atasü Topçuoğlu, R. “Hayatı Değiştirmek İçin Yola Çıkanlar- Yola Çıkınca Değişen Hayatlar: Bir Müracaatçı Grubu Olarak Göçmen Çocuklar” Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi 2014; 89.
6. ILO. Çocuk İşçiliği, Uluslararası Çalışma Örgütü, 2017. <http://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/lang--tr/index.htm> (09/02/2017).
7. İş Kanunu (2003) Tarih: 22 Mayıs 2003, Sayı: 4857. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/06/20030610.htm> (10.02.2017).
8. Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Enstitüsü. “Türkiye’de Çocuk İşçiliği Gerçeği Raporu-2015” <http://disk.org.tr/2015/04/disk-ar-turkiyede-cocuk-isciligi-gercegi-raporu-2015/> (09/02/2017).
9. Hayata Destek İnsani Yardım Derneği. “Yoksulluk Döngüsü ve Suriyeli Çocuklar-2016”, 2016. http://www.hayatadestek.org/media/files/Bu_I%CC%87s%CC%A7_C%CC%A7ocuk_Oyuncag%CC%86%C4%B1_Deg%CC%86i_l_Nisan_2016_ebu%CC%88Iten_Yoksulluk_Do%CC%88ngu%CC%88su%CC%88_Ve_Suriyeli_C%CC%A7al%C4%B1s%CC%A7an_C%CC%A7ocuklar.pdf. (09/02/2017).
10. Soyalp, I. Ö. “Suriye’den Gelen Göç ve Çocukların Mevcut Durumu” Hayata Destek İnsani Yardım Derneği Yayını, İstanbul, 2016.
11. Yalçın, S. “Hatay ve Urfa’da Yaşayan Çocukların Eğitim ve Çalışma Durumları” Hayata Destek İnsani Yardım Derneği Yayını, İstanbul, 2016.●